CENTRE for POST CAPITALIST CIVILISATION

2 GR 2021

ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

ΣΕΙΡΑ: ΜΕΤΑΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ
ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΑΡΧΑΡΙΟΥΣ

Robin Hahnel

métaWORKINGPAPERS

méta Working Papers

Editor: Dr Sotiris Mitralexis
Assistant Editor: Kostas Raptis

Advisory Committee
Dr Antara Haldar, University of Cambridge
Dr Kostas Kanellopoulos, University of Crete
Dr Athina Karatzogianni, University of Leicester
Dr Vasilis Kostakis, Tallinn University of Technology & Harvard University
Dr Lyndsey Stonebridge, University of Birmingham
Dr Nicolas Theocarakis, University of Athens
Dr Paul Tyson, University of Queensland
Dr Yanis Varoufakis, University of Athens
Dr Sissy Velissariou, University of Athens
Dr Mari Velonaki, University of New South Wales

The Centre for Postcapitalist Civilisation's working papers series, ***méta Working Papers***, publishes peer-reviewed interdisciplinary research that explicitly or implicitly explores aspects of our liminal times, of our transition towards postcapitalist futures — be they dystopian or utopian, or anything in between. We are particularly interested in the exposure of academic works-in-progress to an audience of post-capitalism-oriented thinkers.

méta Working Papers welcomes solicited and unsolicited papers in English, Greek, or preferably both, on aspects of the nascent postcapitalist era and follows a single-blind peer review process. The Papers are on-line open-access publications under the Creative Commons CC BY-NC-ND license. An indicative word count would be around 3.500-7.000 words. Our non-binding suggestion for references is the Chicago Style system, either notes+bibliography or author-date. Submissions must include an abstract. Authors must include a biographical note of 60-100 words. The editorial team maintains final discretion over publication of all content. Publication does not entail an endorsement of méta Working Papers' contents, which reflect the views only of the authors, and méta cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Correspondence and submission: postcapitalism.centre@gmail.com, cc'ing s.mitralexis@metacpc.org, with 'méta Working Papers Submission' on the subject line.

Συμμετοχικός Σχεδιασμός

Robin Hahnel

Σειρά:

Μετακαπιταλισμός στην Πράξη | Οδηγός για Αρχαρίους

Η σειρά μελετών *méta Working Papers* «Μετακαπιταλισμός στην Πράξη | Οδηγός για Αρχαρίους» δημοσιεύει κείμενα πολιτικής που περιγράφουν πτυχές του πώς θα έμοιαζε ένας μη-δυστοπικός μετακαπιταλισμός. Η σειρά εστιάζει σε τρεις βασικούς πυλώνες:

Παραγωγή | Διανομή | Λήψη Αποφάσεων

Δηλαδή, το πώς θα έμοιαζε η μετακαπιταλιστική παραγωγή (και ποιος θα κατείχε τα μέσα παραγωγής), τι μορφή θα λάμβανε η διανομή αγαθών (και ποιες εναλλακτικές πέρα από την οικονομία της αγοράς αξίζει να διερευνηθούν) και ποιες θα ήταν οι βασικές αρχές λήψης αποφάσεων και δημοκρατίας σε μια μετακαπιταλιστική κοινωνία.

Σε αυτή τη μελέτη ο καθηγητής **Robin Hahnel** εξετάζει τον δεύτερο πυλώνα, «διανομή», ως *συμμετοχικό σχεδιασμό*.

Ο καθηγητής **Robin Hahnel** είναι ριζοσπάστης οικονομολόγος και πολιτικός ακτιβιστής. Είναι Ομότιμος Καθηγητής στο American University στην Ουάσιγκτον, όπου δίδαξε στο Οικονομικό Τμήμα από το 1976 έως το 2008. Σήμερα είναι επισκέπτης καθηγητής οικονομικών στο Portland State University στο Όρεγκον, όπου διαμένει με την οικογένειά του. Τα τελευταία δεκατέσσερα χρόνια δίδαξε ως επισκέπτης καθηγητής στο Portland State University, στο Lewis and Clark College και στο Willamette University του Όρεγκον. Το έργο του στην οικονομική θεωρία βασίζεται μεταξύ άλλων στο έργο των Thorstein Veblen, John Maynard Keynes, Karl Polanyi, Pierro Straffa, Joan Robinson και Amartya Sen. Είναι περισσότερο γνωστός ως συνδημιουργός, μαζί με τον Michael Albert, μιας ριζοσπαστικής εναλλακτικής στον καπιταλισμό, γνωστής ως «συμμετοχική οικονομία» (participatory economics ή συντομογραφικά parecon). Το πρόσφατο έργο του επικεντρώνεται στην οικονομική δικαιοσύνη και τη δημοκρατία, καθώς και στην παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικολογική κρίση.

Η πρόκληση

Θέλουμε οι εργαζόμενοι να αποφασίζουν σε *εργατικά συμβούλια* τι θα παράγουν και πώς. Θέλουμε οι καταναλωτές να αποφασίζουν σε *καταναλωτικά συμβούλια γειτονιάς* τι επιθυμούν να καταναλώσουν. Αλλά οι δραστηριότητές τους διαπλέκονται σε μεγάλο βαθμό. Το προφανέστερο είναι ότι οι καταναλωτές δεν μπορούν να καταναλώσουν κάτι που οι εργάτες δεν έχουν παραγάγει. Κάπως λιγότερο προφανές είναι ότι για πολλά από τα εισερχόμενα που χρειάζεται το ένα εργατικό συμβούλιο θα πρέπει να παραχθούν ενδιάμεσα αγαθά από άλλα εργατικά συμβούλια. Και το λιγότερο προφανές είναι ότι όλα τα κεφαλαιακά αγαθά και όλα τα εισερχόμενα της παραγωγής από το φυσικό περιβάλλον και κάθε διαφορετική κατηγορία εργασίας που χρησιμοποιείται από ένα εργατικό συμβούλιο δεν θα μπορεί να χρησιμοποιείται από άλλους εργαζόμενους. Με λίγα λόγια, οι δραστηριότητες όλων αυτών των εργατικών και καταναλωτικών συμβουλίων θα πρέπει να συντονιστούν. Και το ερώτημα είναι: πώς; Με τα λόγια ενός τηλεοπτικού παιχνιδιού της δεκαετίας του '50 το πώς θα συντονιστούν όλες αυτές οι εμπλεκόμενες οικονομικές δραστηριότητες είναι το «ερώτημα των 64 χιλιάδων δολαρίων». Θέλουμε τα συμβούλια μας να έχουν την ελευθερία να κάνουν ό,τι επιθυμούν αλλά *μόνο στο*

βαθμό που αυτό θα είναι κοινωνικά υπεύθυνο.

(1) ***Δεν θέλουμε τα συμβούλια να μεταχειρίζονται όσους ανήκουν σε άλλα συμβούλια άδικα.*** Για παράδειγμα, δεν θέλουμε οι καταναλωτές σε ένα συμβούλιο γειτονιάς να καταναλώνουν περισσότερα αγαθά από όσα τους αντιστοιχούν, γιατί αυτό θα αδικούσε τους καταναλωτές σε άλλα συμβούλια. Και δεν θέλουμε οι εργαζόμενοι σε ένα συμβούλιο να υφίστανται λιγότερες θυσίες από ό,τι οι εργαζόμενοι σε άλλα συμβούλια, γιατί αυτό θα ήταν άδικο για τους τελευταίους, εκτός και αν έχουν επιλέξει να καταναλώνουν λιγότερα, διότι επέλεξαν να υφίστανται λιγότερες θυσίες.

(2) ***Δεν θέλουμε τα συμβούλια να χρησιμοποιούν αναποτελεσματικά πεπερασμένους παραγωγικούς πόρους.*** Για παράδειγμα, δεν θέλουμε το ένα εργατικό συμβούλιο να αξιοποιεί μία ώρα υλοτομικής εργασίας που θα μπορούσε να έχει διατεθεί αλλού για να παραχθεί κάτι μεγαλύτερης κοινωνικής αξίας ή ένα εκτάριο γόνιμης γης, εάν από το εκτάριο μπορούσε να παραγάγει κάτι με μεγαλύτερη κοινωνική αξία εάν χρησιμοποιούνταν αλλού.

Οπότε το ερώτημα είναι: Πώς μπορούμε να ενδυναμώσουμε τα εργατικά και καταναλωτικά συμβούλια, ώστε να διαχειριστούν τα ζητήματα τους προστατεύοντας την ίδια στιγμή τα συμφέροντα άλλων δραστών της οικονομίας που επηρεάζονται από τις δικές τους πράξεις; Πώς μπορούμε να δώσουμε σε ομάδες εργαζομένων δικαιώματα χρήσης στα παραγωγικά κοινά αγαθά της κοινωνίας, χωρίς να τους δώσουμε τη δυνατότητα να επωφεληθούν αθέμιτα από παραγωγικούς πόρους που ανήκουν και θα έπρεπε να ανήκουν στον καθένα;

Αυτό που οι σοσιαλιστές έχουν προ πολλού αντιληφθεί είναι πώς ό,τι πράττει μία ομάδα σε μία οικονομία αναπόφευκτα επηρεάζει πολλές

άλλες. Το συμπέρασμα που πολλοί σοσιαλιστές συνήγαγαν από αυτό το γεγονός είναι ότι ο δημοκρατικός οικονομικός σχεδιασμός θα πρέπει να δίνει σε όλους φωνή και λόγο για όλες τις οικονομικές αποφάσεις. Αυτό ασφαλώς είναι εν γένει σωστό. Ωστόσο, διαφορετικές αποφάσεις δεν επηρεάζουν συνήθως τον καθένα στον ίδιο βαθμό. Μπορούμε να το αποκαλέσουμε αυτό το *θεμελιώδες δίλημμα* που αντιμετωπίζουν όσοι από εμάς επιθυμούν να οργανώσουν ένα σύστημα λήψης οικονομικών αποφάσεων που δίνει στους ανθρώπους αποφασιστική ισχύ *στον βαθμό* που επηρεάζονται από διαφορετικές οικονομικές αποφάσεις. Οι περισσότερες οικονομικές αποφάσεις επηρεάζουν πολλούς αλλά σε διαφορετικό βαθμό. Η πρόκληση είμαι πώς να δώσουμε στα συμβούλια των εργαζομένων και καταναλωτών τον κατάλληλο βαθμό αυτονομίας σε ό,τι κάνουν.

Πώς μπορούμε να δώσουμε στα συμβούλια των εργαζομένων και καταναλωτών την αναγκαία αυτονομία που θα τους δώσει η κίνητρα να γίνουν και να παραμείνουν ενεργοί συμμέτοχοι στην διαδικασία λήψης οικονομικών αποφάσεων εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα ότι τα εργατικά και καταναλωτικά συμβούλια δεν προχωρούν σε επιλογές που είναι κοινωνικά ανεύθυνες; Πώς είναι δυνατόν να χορηγήσουμε σε μικρές ομάδες εργαζομένων και καταναλωτών επαρκή αυτονομία, ώστε να τους ενθαρρύνουμε να αφιερώσουν χρόνο και προσπάθεια στο έργο της συμμετοχής, χωρίς να αφαιρέσουμε το δικαίωμα ψήφου από άλλους που επηρεάζονται από τις αποφάσεις που λαμβάνονται έστω και σε μικρότερο βαθμό; Πώς μπορούμε να χορηγήσουμε σε ομάδες εργαζομένων το δικαίωμα να χρησιμοποιούν κάποιους από τους παραγωγικούς πόρους της κοινωνίας κατά βούληση, χωρίς ωστόσο να τους επιτρέψουμε να επωφεληθούν αθέμιτα από κάτι τέτοιο; Πώς μπορούμε να πείσουμε απλούς ανθρώπους και καταναλωτές που από

αμνημονεύτων χρόνων έχουν αποθαρρυνθεί με όποιον τρόπο μπορεί να φανταστεί κανείς από την προσπάθεια να συμμετάσχουν στη διαδικασία λήψης οικονομικών αποφάσεων ότι τώρα τα πράγματα θα είναι διαφορετικά και ότι η συμμετοχή τους θα έχει νόημα; Η συμμετοχική ετήσια διαδικασία σχεδιασμού και οι συμμετοχικές διαδικασίες επενδύσεων και μακροπρόθεσμου αναπτυξιακού σχεδιασμού που αναλύονται στα κεφάλαια 3 4 και 5 του *Δημοκρατικού Οικονομικού Σχεδιασμού*[1] αποβλέπουν στο να απαντήσουν αυτά τα ερωτήματα.

Η ετήσια διαδικασία σχεδιασμού εν συντομία[2]

Οι συμμετέχοντες στην ετήσια διαδικασία σχεδιασμού είναι εργατικά συμβούλια και ομοσπονδίες καταναλωτικά συμβούλια και ένα *Σώμα Διευκόλυνσης των Επαναλήψεων* (Iteration Facilitation Board) που παίζει έναν δευτερεύοντα ρόλο. Στη σύλληψη του, ο ετήσιος συμμετοχικός σχεδιασμός είναι πολύ απλός. η επαναλαμβανόμενη κοινωνική διαδικασία σχεδιασμού εκτυλίσσεται ως εξής:

(1) Στο ξεκίνημα κάθε γύρου σχεδιασμού το IFB ανακοινώνει τις τρέχουσες εκτιμήσεις για τα κόστη ευκαιρίας της χρήσης όλων των φυσικών πόρων όλων των κατηγοριών εργασίας και όλων των κεφαλαιακών αγαθών που είναι διαθέσιμα, καθώς και τις τρέχουσες

---

[1]Robin Hahnel, *Democratic Economic Planning* (Routledge Frontiers of Political Economy; London, New York: Routledge, 2021). Εφεξής, *Δημοκρατικός Οικονομικός Σχεδιασμός*.

[2] Προκειμένου να εστιάσουμε στο βασικό περίγραμμα της διαδικασίας σχεδιασμού, η περιγραφή που ακολουθεί παραλείπει στοιχεία της ετήσιας διαδικασίας σχετικά με δημόσια αγαθά και ρυπογόνες ουσίες που αφορούν ομοσπονδίες καταναλωτικών συμβουλίων και "κοινότητες" που θίγονται από τις διαφορετικές ρυπογόνες ουσίες.

εκτιμήσεις για το κοινωνικό κόστος του να παραχθούν διαφορετικά κεφαλαιακά αγαθά, ενδιάμεσα αγαθά και καταναλωτικά αγαθά και υπηρεσίες. Οι εκτιμήσεις αυτές μπορούν εννοηθούν ως «ενδεικτικές τιμές», εφόσον προσφέρουν χρήσιμες «ενδείξεις» του τι κοστίζει στην κοινωνία η χρήση διαφορετικών πρωταρχικών εισερχόμενων και τι κοστίζει στην κοινωνία η παραγωγή διαφορετικών αγαθών και υπηρεσιών. Με άλλα λόγια, η φράση «ενδεικτικές τιμές» αναφέρεται σε εκτιμήσεις αυτού που οι οικονομολόγοι αποκαλούν κόστη ευκαιρίας και κοινωνικά κόστη.

(2) Τα καταναλωτικά συμβούλια γειτονιάς ανταποκρίνονται καταθέτοντας καταναλωτικές προτάσεις. Δηλαδή προτείνουν ποια αγαθά και υπηρεσίες επιθυμούν να καταναλώσουν τα νοικοκυριά τους. Τα εργατικά συμβούλια ανταποκρίνονται καταθέτοντας προτάσεις παραγωγής. Δηλαδή προτείνουν ποια εξερχόμενα επιθυμούν να παραγάγουν και ποια εισερχόμενα ζητούν να τους δοθεί η άδεια να χρησιμοποιήσουν για να εκπληρώσουν αυτόν τον στόχο, συμπεριλαμβανομένων όχι μόνο ενδιάμεσων αγαθών που χρειάζονται από άλλα εργατικά συμβούλια ή κεφαλαιακών αγαθών που επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν, αλλά και κάθε φυσικού πόρου ή διαφορετικού είδους εργασίας που επίσης θα χρειαστούν.

(3) Το IFB συνοψίζει όλες τις προτάσεις προσφοράς και ζήτησης για κάθε τελικό αγαθό, ενδιάμεσο αγαθό, κεφαλαιακό αγαθό, φυσικό πόρο και κάθε κατηγορία εργασίας και προσαρμόζει τις εκτιμήσεις του για τα κόστη ευκαιρίας, για τα κοινωνικά κόστη του εν λόγω αγαθού και την ενδεικτική τιμή του, προς τα πάνω ή προς τα κάτω κατ' αναλογία προς την υπερβάλλουσα προσφορά η ζήτηση.

Αυτά είναι τα τρία βήματα που επαναλαμβάνονται σε

αλλεπάλληλους γύρους ή «επαναλήψεις» μέχρις ότου να μην υπάρχει υπερβάλλουσα ζήτηση για οποιοδήποτε τελικό ή ενδιάμεσο αγαθό, κεφαλαιακό αγαθό, φυσικό πόρο ή κατηγορία εργασίας.

Όμως γιατί τα καταναλωτικά συμβούλια να μην επιδεικνύουν πλεονεξία στις προτάσεις τους; Γιατί τα εργατικά συμβούλια να μην καταθέτουν προτάσεις που υποκρύπτουν νωθρότητα ή αναποτελεσματική χρήση πεπερασμένων παραγωγικών πόρων; Και αν ακόμα υποθέσουμε ότι τα καταναλωτικά και τα εργατικά συμβούλια επιθυμούν να καταθέσουν κοινωνικά υπεύθυνες προτάσεις, πώς μπορεί οποιοδήποτε καταναλωτικό ή εργατικό συμβούλιο να γνωρίζει ότι αυτό ακριβώς πράττει;

Εδώ είναι το κρίσιμο σημείο. *Κάθε συμβούλιο θα πρέπει να αναθεωρεί και να επανυποβάλλει την πρότασή του μέχρι που αυτή να εγκριθεί από τα άλλα συμβούλια.*

Και εδώ είναι που παίζουν τον ρόλο τους οι ενδεικτικές τιμές: *διευκολύνουν **τον καθένα** να δει αν οι προτάσεις ενός καταναλωτικού ή εργατικού συμβουλίου είναι κοινωνικά υπεύθυνες.*

Οι προτάσεις των καταναλωτικών συμβουλίων αξιολογούνται πολύ απλά πολλαπλασιάζοντας την ποσότητα κάθε αγαθού ή υπηρεσίας που έχει ζητηθεί επί το εκτιμώμενο κοινωνικό κόστος παραγωγής μιας μονάδας του εν λόγω αγαθού ή υπηρεσίας, σε σύγκριση με την μέση κατάταξη προσπάθειας συν αδειοδοτήσεις των νοικοκυριών που ζητούν τα αγαθά και τις υπηρεσίες.

Το σημαντικό σημείο είναι ότι οι εκτιμήσεις του κόστους ευκαιρίας και του κοινωνικού κόστους που προκύπτει από την διαδικασία σχεδιασμού κάνουν εύκολο τον υπολογισμό του κοινωνικού κόστους των αιτημάτων κατανάλωσης. Αποτελούν σημαντική πληροφορία για

τα συμβούλια που υποβάλλουν αιτήματα κατανάλωσης, καθώς σε διαφορετική περίπτωση δεν έχουν τρόπο να γνωρίζουν σε ποιο βαθμό ζητούν από άλλους να αναλάβουν επιβαρύνσεις για λογαριασμό τους. Είναι επίσης σημαντικό για τα συμβούλια που πρέπει να εγκρίνουν ή να απορρίψουν αιτήματα κατανάλωσης άλλων, καθώς σε διαφορετική περίπτωση δεν έχουν τρόπο να γνωρίζουν αν ένα αίτημα είναι θεμιτό, δηλαδή συμβατό με τις θυσίες που έχουν κάνει όσοι υποβάλλουν το αίτημα, ή αθέμιτο, δηλαδή υπερβαίνει τις θυσίες.

Οι παραγωγικές προτάσεις από εργατικά συμβούλια αξιολογούνται συγκρίνοντας τα εκτιμώμενα κοινωνικά οφέλη των εξαγομένων προς τα εκτιμώμενα κοινωνικά κόστη των εισερχομένων. Σε οποιονδήποτε γύρο της διαδικασίας σχεδιασμού τα κοινωνικά οφέλη μιας πρότασης παραγωγής υπολογίζονται πολλαπλασιάζοντας απλώς τις ποσότητες των προτεινόμενων εξαγομένων με τις ενδεικτικές τιμές τους, ενώ τα κοινωνικά κόστη των προτάσεων παραγωγής υπολογίζονται πολλαπλασιάζοντας τις ζητούμενες ποσότητες με τις ενδεικτικές τιμές τους και αθροίζοντας.

Εάν τα κοινωνικά οφέλη υπερβαίνουν τα κοινωνικά κόστη, με άλλα λόγια εάν ο *λόγος κοινωνικού οφέλους προς κόστος* μιας παραγωγικής προτάσεις υπερβαίνει τη μονάδα (ΚΟ/ΚΚ>1) οποιοσδήποτε άλλος συμμετέχων στην οικονομία προφανώς επωφελείται, αν επιτρέψει στο εργατικό συμβούλιο να υλοποιήσει την πρόταση του. Από την άλλη πλευρά, αν ο λόγος κοινωνικού οφέλους προς κόστος μιας παραγωγικής προτάσεις υπολείπεται της μονάδας (ΚΟ/ΚΚ<1), η υπόλοιπη κοινωνία προφανώς χάνει, εάν οι εργαζόμενοι υλοποιήσουν την πρότασή τους, εκτός και αν υπάρχει κάτι που αδυνατούν να συλλάβουν οι «αριθμοί». Και πάλι, οι ενδεικτικές τιμές καθιστούν εύκολο το να υπολογίσουμε τον λόγο κοινωνικού οφέλους προς κόστος με κάθε πρόταση παραγωγής

επιτρέποντας στα εργατικά συμβούλια που υποβάλλουν προτάσεις να καθορίζουν αν οι δικές τους προτάσεις είναι κοινωνικά υπεύθυνες και δίνοντάς σε όλα τα συμβούλια που θα πρέπει να εγκρίνουν ή να απορρίψουν τις προτάσεις παραγωγής έναν εύκολο τρόπο να υπολογίσουν πια αυτά εάν η εν λόγω πρόταση είναι κοινωνικά υπεύθυνη.

Η διαδικασία κλαδεύει υπέρμετρα φιλόδοξες προτάσεις που υποβάλλονται από καταναλωτικά και εργατικά συμβούλια, διαμορφώνοντας ένα εφικτό σχέδιο όπου οτιδήποτε κάποιος προσδοκά να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει θα είναι πραγματικά διαθέσιμο. Τα καταναλωτικά συμβούλια που ζητούν περισσότερα υποχρεώνονται είτε να μειώσουν τις ποσότητες που ζητούν είτε να στρέψουν τα αιτήματά τους προς είδη με μικρότερο κοινωνικό κόστος, εάν επιθυμούν να κερδίσουν την έγκριση των άλλων συμβουλίων που δεν έχουν λόγο να εγκρίνουν καταναλωτικά αιτήματα με κοινωνικά κόστη μη δικαιολογούμενα από τις θυσίες όσων τα υποβάλλουν. Παρόμοια, τα εργατικά συμβούλια αναγκάζονται είτε να αυξήσουν τις προσπάθειές τους να στραφούν προς την παραγωγή ενός περισσότερο επιθυμητού μείγματος εξαγόμενων είπε να στραφούν σε ένα μείγμα εξαγόμενων με μικρότερο κοινωνικό κόστος, προκειμένου οι προτάσεις τους να εγκριθούν από τα άλλα συμβούλια που δεν έχουν λόγω να εγκρίνουν προτάσεις παραγωγής των οποίων τα κοινωνικά κόστη υπερβαίνουν τα κοινωνικά οφέλη.

Η αποτελεσματικότητα προωθείται καθώς εργαζόμενοι και καταναλωτές προσπαθούν να προσαρμόσουν τις προτάσεις τους ανταποκρινόμενοι στην επικαιροποιημένη πληροφορία για τα κόστη ευκαιρίας και τα κοινωνικά κόστη. Η ισοτιμία προωθείται όταν οι προσαρμογές δεν επαρκούν για να κερδίσουν την έγκριση των άλλων

εργαζομένων και καταναλωτών η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την μείωση της κατανάλωσης και την αύξηση της εργασιακής προσπάθειας. καθώς προχωρούν οι γύροι επαναλήψεων οι προτάσεις κατανάλωσης και παραγωγής κινούνται πλησιέστερα προς την αμοιβαία εφικτότητα.

Και οι εκτιμήσεις προσεγγίζουν περισσότερο τα πραγματικά κόστη ευκαιρίας και κοινωνικά κόστη, καθώς η διαδικασία δημιουργεί ταυτοχρόνως ισοτιμία και αποτελεσματικότητα. Υπάρχουν ακόμα πολύ περισσότερα να ειπωθούν για σημαντικά ερωτήματα, όπως οι εξωτερικότητες, τα δημόσια αγαθά και η χρονική διάρκεια που αναμένεται να έχει η ετήσια διαδικασία σχεδιασμού. Αλλά όλα αυτά εν τέλει καταλήγουν στο εξής:

Όταν τα εργατικά συμβούλια καταθέτουν προτάσεις, ζητούν την άδεια να χρησιμοποιήσουν συγκεκριμένα τμήματα των παραγωγικών πόρων που ανήκουν σε όλου. Στην πράξη οι προτάσεις τους λένε: εάν εσείς οι υπόλοιποι, με τους οποίους εμπλεκόμαστε σε έναν συνεργατικό καταμερισμό εργασίας ,συμφωνήσετε να μας επιτρέψετε να χρησιμοποιήσουμε ως εισερχόμενα αυτούς τους παραγωγικούς πόρους που ανήκουν σε όλους μας, υποσχόμαστε να παραδώσουμε τα εξής αγαθά και υπηρεσίες ως εξερχόμενα προς χρήση των άλλων».

Όταν τα καταναλωτικά συμβούλια καταθέτουν προτάσεις ζητάνε την άδεια να καταναλώσουν αγαθά και υπηρεσίες των οποίων η παραγωγή συνεπάγεται κοινωνικά κόστη. Πρακτικά οι προτάσεις τους συνίστανται στο εξής: Πιστεύουμε ότι οι κατατάξεις προσπάθειας (effort ratings) που λάβαμε από τους συναδέλφους μας μαζί με τα επιδόματα που έχουν χορηγηθεί στα μέλη των νοικοκυριών υποδεικνύουν ότι έχουμε το δικαίωμα να καταναλώσουμε αγαθά και

υπηρεσίες των οποίων η παραγωγή προϋποθέτει ένα αντίστοιχο επίπεδο κοινωνικού κόστους.

Η διαδικασία σχεδιασμού είναι φτιαγμένη έτσι ώστε να καθιστά σαφές πότε μία πρόταση ενός εργατικού συμβουλίου είναι αναποτελεσματική και πότε μία πρόταση ενός καταναλωτικού συμβουλίου είναι αθέμιτη και επιτρέπει σε άλλα εργατικά και καταναλωτικά συμβούλια να αρνηθούν την έγκριση προτάσεων που τους φαίνονται αναποτελεσματικές ή αθέμιτες. Ωστόσο όλες οι *αρχικές προτάσεις δράσης* και *όλες οι αναθεωρήσεις* τους εναπόκεινται εξολοκλήρου στο κάθε εργατικό και καταναλωτικό συμβούλιο. Με άλλα λόγια, εάν η παραγωγική πρόταση ενός εργατικού συμβουλίου και η καταναλωτική πρόταση ενός συμβουλίου γειτονιάς δεν εγκριθεί, αναλαμβάνει την αναθεώρηση και επανυποβολή της πρότασης στον επόμενο γύρο της διαδικασίας σχεδιασμού το συμβούλιο που την κατέθεσε και κανένας άλλος. Εξ όσων γνωρίζουμε, αυτή η πτυχή της συμμετοχικής διαδικασίας σχεδιασμού την διακρίνει από όλα τα άλλα μοντέλα σχεδιασμού στη βιβλιογραφία και αυτό πιστεύουμε ότι είναι καθοριστικής σημασίας αν πρόκειται οι εργαζόμενοι και καταναλωτές να χαίρουν ουσιαστικής αυτοδιαχείρισης.

Συνοψίζοντας, αποδείξαμε ότι με βάση τις παραδοχές για τις τεχνολογίες και τις προτιμήσεις που είναι καθιερωμένες στην οικονομική βιβλιογραφία, κάθε γύρος σε αυτήν την κοινωνική επαναλαμβανόμενη διαδικασία θα ξεκινά με νέες, περισσότερο ακριβείς εκτιμήσεις για τα κόστη ευκαιρίας και τα κοινωνικά κόστη, ακολουθούμενη από αναθεωρημένες προτάσεις από όλα τα συμβούλια και τις ομοσπονδίες υπό το φως της νέας πληροφορίας που οι αλλαγμένες ενδεικτικές τιμές σηματοδοτούν για το πώς οι επιθυμίες τους επηρεάζουν τους άλλους μέχρι που εν τέλει μα επιτευχθεί ένα

εφικτό συμπεριληπτικό πλάνο της χρονιάς, δηλαδή ένα πλάνο όπου οτιδήποτε χρειάζεται κάποιος θα είναι όντως διαθέσιμο[3].

Απαντώντας στις ανησυχίες για τον μη πρακτικό χαρακτήρα της διαδικασίας

Το κεφάλαιο 8 του *Δημοκρατικού Οικονομικού Σχεδιασμού* ασχολείται με τις ενστάσεις ότι ο ετήσιος συμμετοχικός σχεδιασμός δεν έχει πρακτικό χαρακτήρα, γιατί δεν μπορεί να διεξαχθεί σε εκείνο το επίπεδο λεπτομέρειας που είναι αναγκαίο καθώς και ενστάσεις ότι οι προσαρμογές δεν μπορούν να γίνουν όταν προκύπτουν απρόβλεπτες καταστάσεις. Η ειρωνεία του πράγματος είναι ότι οι συχνότερες αντιρρήσεις που έχουν εκφραστεί τα τελευταία τριάντα χρόνια στην πρότασή μας προέρχονται από μία σύγχυση του τι είναι και τι δεν είναι ένα συμπεριληπτικό οικονομικό πλάνο, δεν είναι ένα λεπτομερές πλάνο του είδους που είχαν κατά νου οι David Schweickart, Seth Ackerman και αρχικά ο Erik Olin Wright και το οποίο ο Schweickart χλεύασε ως «ανοησία με ξυλοπόδαρα».

Ο συμπεριληπτικός ετησίως σχεδιασμός γίνεται με αναφορά σε αδρές κατηγορίες, του τύπου «παπούτσια», και όχι εκλεπτυσμένες κατηγορίες του τύπου «μωβ ψηλοτάκουνα γυναικεία παπούτσια νούμερο 6 με κίτρινη ρίγα». Δεν υπάρχει ανάγκη ο ετήσιος σχεδιασμός του τι ποσότητες από κάθε αγαθό θα παραχθούν να φτάνει σε τέτοιο επίπεδο λεπτομέρειας. Οι αδρές κατηγορίες μετατρέπονται σε εκλεπτυσμένες ενόσω το πλάνο υλοποιείται κατά τη διάρκεια της χρονιάς, καθώς οι παραγωγοί αντιλαμβάνονται ποια είδη παπουτσιών

[3]Βλ. κεφάλαιο 7 του *Δημοκρατικού Οικονομικού Σχεδιασμού*, όπου προσφέρουμε επαρκείς αποδείξεις ότι αυτό αποτελεί «θεώρημα».

αγοράζονται. Και όταν προκύπτουν απρόβλεπτα γεγονότα κατά τη διάρκεια της χρονιάς, είναι διαθέσιμη μία σειρά από επιλογές για τις αναγκαίες αναπροσαρμογές

Καθώς υποχωρεί η ανάμνηση πραγματικών σχεδιασμένων οικονομιών που επί πολλές δεκαετίες κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα υλοποιούσαν συμπεριληπτικό οικονομικό σχεδιασμό, έχει γίνει προφανώς δύσκολο για πολλούς ανθρώπους σήμερα να φανταστούν ότι είναι καν δυνατός ο συμπεριληπτικός οικονομικός σχεδιασμός. Μολονότι οι λεπτομέρειες και οι αναπροσαρμογές δεν είχαν συχνά ορθή αντιμετώπιση στις κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες που υπήρξαν πραγματικά κατά τον 20ο αιώνα, αυτές οι εμπειρίες οπωσδήποτε δείχνουν ότι ο συμπεριληπτικός οικονομικός σχεδιασμός δεν είναι πρακτικά αδύνατος, όπως νομίζουν μερικοί σήμερα. Σε κάθε περίπτωση, το κεφάλαιο 8 εξηγεί όχι μόνο πώς εξασφαλίζονται κατά τη διάρκεια της υλοποίησης οι λεπτομερείς οδηγίες που έχουν ανάγκη οι παραγωγοί, αλλά επίσης και γιατί οι προτιμήσεις των καταναλωτών ως προς τις λεπτομέρειες της παραγωγής θα τύχουν της δέουσας προσοχής σε μία συμμετοχική οικονομία, ακόμα και αν αυτό δεν συνέβη στις κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες που υπήρξαν κατά τον 20ο αιώνα, και πώς το πλάνο μπορεί να αναπροσαρμόζεται κατά τη διάρκεια της χρονιάς υπό το βάρος γεγονότων που δεν είχαν προβλεφθεί όταν αυτό εκπονούνταν. Υπάρχουν βάσιμες απορίες που έχουν εγείρει οι επικριτές των προτάσεων μας - αντιρρήσεις τις οποίες αναγνωρίσαμε και στις οποίες προσπαθήσαμε να απαντήσουμε όσο καλύτερα μπορούμε. Αλλά δεν συμπεριλαμβάνεται σε αυτές η απόρριψη κάθε έννοιας συμπεριληπτικού οικονομικού σχεδιασμού ως απλώς ανέφικτου.

Το Κεφάλαιο 9 του *Δημοκρατικού Οικονομικού Σχεδιασμού* αντιμετωπίζει πιο εύλογες ανησυχίες σχετικά με τον συμμετοχικό

ετήσιο σχεδιασμό που μπορεί να αποδειχθεί πρακτικά ανεφάρμοστος, επειδή θα απαιτούσε από τα συμβούλια και τις ομοσπονδίες εργαζομένων και καταναλωτών να συμμετάσχουν σε πάρα πολλές επαναλήψεις — γύρους προτάσεων, απορρίψεις, αναθεωρήσεις και νέες προτάσεις — προκειμένου να καταλήξουν σε ένα εφικτό σχέδιο. Εάν, πράγματι, η ετήσια διαδικασία συμμετοχικού σχεδιασμού ήταν ατέρμονη σε πραγματικό χρόνο, παρουσιάζει μόνο θεωρητικό ενδιαφέρον. Ωστόσο, μέχρι στιγμής τα αποτελέσματα των προσομοιώσεων της ετήσιας διαδικασίας συμμετοχικού σχεδιασμού σε υπολογιστή που αναφέρονται στο κεφάλαιο 9 *υποδηλώνουν έντονα* ότι η επαναληπτική, ετήσια διαδικασία σχεδιασμού μας *δεν* μπορεί να απορριφθεί ως πρακτικά αδύνατη, όπως έκαναν ορισμένοι, αλλά αντίθετα φαίνεται να είναι *αρκετά* πρακτική. Ο αριθμός των επαναλήψεων που απαιτούνται φαίνεται να είναι αυτό που θα μπορούσαν εύκολα να εφαρμόσουν τα συμβούλια και οι ομοσπονδίες εργαζομένων και καταναλωτών τον μήνα Δεκέμβριο, δίνοντας ένα ολοκληρωμένο ετήσιο σχέδιο έτοιμο να ξεκινήσει την πρώτη Ιανουαρίου κάθε έτους.

Ενσωμάτωση Μακροπρόθεσμων και Βραχυπρόθεσμων Σχεδίων

Τα κεφάλαια στα Μέρη IV και V του *Δημοκρατικού Οικονομικού Σχεδιασμού* εξηγούν λεπτομερώς συγκεκριμένες προτάσεις για (α) τον τρόπο που θα οργανωθούν ο επενδυτικός, ο εκπαιδευτικός, ο περιβαλλοντικός οικονομικός σχεδιασμός, ο οικονομικός σχεδιασμός υποδομών και ο στρατηγικός διεθνής οικονομικός σχεδιασμός και για (β) τον τρόπο που θα ενσωματωθούν αυτές οι προσπάθειες σχεδιασμού στα ετήσια σχέδια προκειμένου να εντοπιστούν λάθη στις υποθέσεις

που γίνονται κατά τη σύνταξη μακροπρόθεσμων σχεδίων και να αναθεωρηθούν τα σχέδια αυτά υπό το φως καλύτερων πληροφοριών, όταν είναι διαθέσιμες, για τον μετριασμό των απωλειών ευημερίας.

Αυτό που είναι προφανές μόλις αναγνωρίσουμε την πρακτική αναγκαιότητα της ύπαρξης τόσο βραχυπρόθεσμων όσο και μακροπρόθεσμων σχεδίων είναι ότι τα αποτελέσματα από τα μακροπρόθεσμα σχέδια είναι απαραίτητα σε εκείνους που δημιουργούν ετήσια σχέδια. Πριν κάνουμε ετήσιο σχεδιασμό πρέπει να γνωρίζουμε τι ποσότητα κάθε κεφαλαιουχικού αγαθού πρέπει να παραχθεί. Πρέπει να γνωρίζουμε ποιοι πόροι πρέπει να διατεθούν στο εκπαιδευτικό σύστημα για να εκπαιδεύσουμε και να διδάξουμε διάφορες δεξιότητες στο παρόν και στο μελλοντικό εργατικό δυναμικό. Πρέπει να γνωρίζουμε ποιοι πόροι πρέπει να διατεθούν για την προστασία και τη βελτίωση του περιβάλλοντος. Και πρέπει να γνωρίζουμε ποιους κλάδους επεκτείνουμε ή συρρικνώνουμε προκειμένου να μετατρέψουμε τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της οικονομίας μας στον διεθνή οικονομικό καταμερισμό εργασίας. Οι απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα προέρχονται από τα αποτελέσματα των διαφόρων μακροπρόθεσμων σχεδίων. Με αυτούς τους τρόπους τα αποτελέσματα των μακροπρόθεσμων σχεδίων δεσμεύουν όσους συμμετέχουν στον ετήσιο σχεδιασμό σε ορισμένα πράγματα που πρέπει να επιτύχουν κατά τη διάρκεια του έτους. Με μαθηματικούς όρους, τα αποτελέσματα των επενδυτικών και αναπτυξιακών σχεδίων καθορίζουν τα «δεδομένα» κατά τον ετήσιο σχεδιασμό.

Αυτό που είναι λιγότερο προφανές είναι πώς τα αποτελέσματα από τον ετήσιο σχεδιασμό μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον εντοπισμό λαθών στις υποθέσεις που έγιναν κατά τη δημιουργία μακροπρόθεσμων σχεδίων, έτσι ώστε τα μακροπρόθεσμα σχέδια να μπορούν να

τροποποιηθούν προκειμένου να μειωθούν οι απώλειες στην ευημερία. Όταν γίνονται επενδυτικά και αναπτυξιακά σχέδια, δεν υπάρχει εναλλακτική λύση για τη διατύπωση *εκτιμήσεων* σχετικά με τις προτιμήσεις των καταναλωτών στο μέλλον και τις τεχνολογίες που θα είναι διαθέσιμες στο μέλλον. Εξηγούμε παρακάτω ποιοι προτείνουμε να αναλάβουν να διατυπώσουν αυτές τις εκτιμήσεις, λαμβάνοντας υπόψη τόσο την πρόσβαση σε πληροφορίες όσο και τα κίνητρα. Ωστόσο, εάν αυτές οι εκτιμήσεις αποδειχθούν ανακριβείς, όπως αναπόφευκτα θα είναι σε κάποιο βαθμό, τότε τα επενδυτικά και αναπτυξιακά σχέδια θα αποτύχουν να μεγιστοποιήσουν την κοινωνική ευημερία επειδή θα απαιτούν είτε πολύ λίγες είτε πάρα πολλές επενδύσεις διαφορετικών ειδών.

Η πιο σημαντική συνεισφορά μας στη βιβλιογραφία για τις επενδύσεις και τον μακροπρόθεσμο σχεδιασμό είναι ότι καταδεικνύουμε πώς τα αποτελέσματα από τα επόμενα ετήσια σχέδια *αποκαλύπτουν* πού έγιναν λάθη κατά την αρχική δημιουργία των επενδυτικών και αναπτυξιακών σχεδίων. Σε αυτό το σημείο, εξηγούμε πώς μπορούν να αναθεωρηθούν τα επενδυτικά και αναπτυξιακά σχέδια υπό το φως αυτών των νέων, πιο ορθών πληροφοριών για τον μετριασμό των απωλειών ευημερίας. Το αναθεωρημένο επενδυτικό ή αναπτυξιακό σχέδιο δεν μπορεί να λειτουργήσει τόσο καλά όσο ένα αρχικό σχέδιο που βασίζεται σε ακριβείς εκτιμήσεις, επειδή δεν μπορεί να αναιρέσει τη ζημιά που προκλήθηκε από ανακριβείς εκτιμήσεις προτού γίνουν. Ωστόσο, τα αναθεωρημένα σχέδια μπορούν να αποδώσουν καλύτερα από το να επιτραπεί στα αρχικά σχέδια να προχωρήσουν χωρίς διόρθωση.

Αυτό είναι πολύ σημαντικό. Εφόσον γίνει δεκτό ότι πρακτικά ο οικονομικός σχεδιασμός δεν μπορεί να γίνει σε μια ενιαία πράξη που

καλύπτει διάστημα πολλών χρόνων, αλλά αντίθετα πρέπει να γίνει μέσω χωριστών διαδικασιών — δηλ. αφού αναγνωρίσουμε ότι πρέπει να υπάρχει μια ετήσια διαδικασία σχεδιασμού, μια διαδικασία επενδυτικού σχεδιασμού, και διάφορες μακροπρόθεσμες διαδικασίες αναπτυξιακού σχεδιασμού — πρέπει κανείς να αντιμετωπίσει το πρόβλημα του τρόπου ενοποίησης αυτών των διαφορετικών διαδικασιών σχεδιασμού μεταξύ τους. Εάν δεν μπορεί κάποιος να εξηγήσει πώς μπορεί να γίνει αυτό προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι αναπόφευκτες απώλειες απόδοσης λόγω ανακριβών εκτιμήσεων μελλοντικών παραμέτρων σε μακροπρόθεσμα σχέδια, το επιχείρημα κατά του οικονομικού σχεδιασμού ενισχύεται. Εμείς αντικρούουμε αυτό το επιχείρημα δείχνοντας πώς μπορούν να ενσωματωθούν διαφορετικές διαδικασίες σχεδιασμού που καλύπτουν διαφορετικά χρονικά πλαίσια ούτως ώστε να επικαιροποιούνται γρήγορα οι πληροφορίες και ως εκ τούτου να μετριάζονται οι απώλειες ευημερίας.

Οι προτάσεις μας για επενδυτικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό θίγουν επίσης δύο ζητήματα που πολλοί άλλοι αγνοούν. Ενώ είναι ορθό και καλό να προτείνουμε να καθορίζεται δημοκρατικά μετά από ευρύτατη συζήτηση ο καταμερισμός της παραγωγής μεταξύ κατανάλωσης και επένδυσης: (1) Πώς θα αντιμετωπιστεί το γεγονός ότι οι μελλοντικές γενιές που θα επηρεαστούν από αυτές τις αποφάσεις δεν μπορούν να είναι παρούσες όταν συντάσσονται επενδυτικά και μακροπρόθεσμα αναπτυξιακά σχέδια; Και (2) πώς μπορεί κάποιος να αποφασίσει λογικά την ποσότητα της παρούσας παραγωγής που θα αφιερωθεί στις επενδύσεις και όχι στην κατανάλωση, εκτός εάν γνωρίζει ήδη πόσο παραγωγικές θα είναι οι επενδύσεις, δηλαδή πόσο θα αυξηθεί η μελλοντική παραγωγή με επενδύσεις σε περισσότερα κεφαλαιουχικά αγαθά, σε περισσότερο «ανθρώπινο κεφάλαιο», ή σε περισσότερο

«φυσικό κεφάλαιο»;

Η απάντησή μας στο πρώτο δίλημμα είναι αυτό που ονομάζουμε «περιορισμός της γενεαλογικής ακριβοδικίας». Ανάλογα με το πόσο παραγωγικές αποδεικνύονται οι επενδύσεις, πόσο επιζήμια αποδεικνύεται η περιβαλλοντική υποβάθμιση και κατά πόσο η υψηλότερη κατά κεφαλήν κατανάλωση αποδεικνύεται ότι αυξάνει την ευημερία, τα επενδυτικά σχέδια που είναι «αποτελεσματικά» μπορεί να έχουν ως απόρροια είτε: (α) η κατά κεφαλήν κατανάλωση για τις προηγούμενες γενιές να είναι πολύ χαμηλή σε σύγκριση με την κατά κεφαλήν κατανάλωση για τις επόμενες γενιές, είτε (β) η κατά κεφαλήν κατανάλωση για τις επόμενες γενιές να είναι πολύ χαμηλή σε σύγκριση με την κατά κεφαλήν κατανάλωση για τις προηγούμενες γενιές. Προκειμένου να αποφευχθούν και τα δύο, προτείνουμε η σημερινή γενιά να επιλέγει, *πριν από τη δημιουργία επενδυτικών και αναπτυξιακών σχεδίων*, ένα όριο σε ένα ποσοστό, «β», κατά το οποίο η κατά κεφαλήν κατανάλωση μπορεί να διαφέρει μεταξύ δύο παρακείμενων ετών. Προκειμένου η παρούσα γενιά να προστατευθεί από το ενδεχόμενο τα αποτελεσματικά επενδυτικά σχέδια να απαιτούν επίπεδα επενδύσεων τόσο υψηλά που θα την έφερναν αδίκως σε μειονεκτική θέση, θα ήταν φρόνιμο να επιλέξει ένα «β» που δεν είναι πολύ υψηλό. Ωστόσο, με αυτόν τον τρόπο θα προστατεύσει και τις μελλοντικές γενιές από την πιθανότητα τα αποτελεσματικά επενδυτικά σχέδια να απαιτούν τόσο χαμηλά επίπεδα επενδύσεων που θα φέρουν αδίκως τις μελλοντικές γενιές σε μειονεκτική θέση. Ουσιαστικά, ο περιορισμός της γενεαλογικής ακριβοδικίας παρακινεί την παρούσα γενιά να λειτουργήσει ως έντιμος μεσίτης για λογαριασμό των μελλοντικών γενεών, προστατεύοντας έτσι τα συμφέροντα των μελλοντικών γενεών που δεν μπορούν να είναι παρούσες όταν θα συντάσσονται και θα

συμφωνούνται επενδυτικά σχέδια.

Η απάντησή μας στο δεύτερο πρόβλημα είναι να εξετάσουμε προσεκτικά *ποιος* θα εξουσιοδοτηθεί για να εκτιμά διάφορους όρους σχετικά με τις συνθήκες απόδοσης των επενδύσεων σε κεφαλαιουχικά αγαθά, σε ανθρώπινο κεφάλαιο, στην προστασία του περιβάλλοντος και στις υποδομές, και σε ποιον θα πρέπει να ανατεθεί η εκτίμηση των βραχυπρόθεσμων απωλειών απόδοσης και των μακροπρόθεσμων κερδών αποτελεσματικότητας από τους δασμούς. Για κάθε είδος επενδυτικού σχεδίου εξετάζουμε και ποιος είναι ο καταλληλότερος για να γνωρίζει πόσο μεγάλο θα είναι κάποιο μελλοντικό όφελος ή κόστος, και ποιος μπορεί να έχει το κίνητρο είτε να υπερεκτιμήσει είτε να υποτιμήσει κάποιο όφελος ή κόστος.

- Για επενδύσεις σε κεφαλαιουχικά αγαθά, προτείνουμε η Εθνική Ομοσπονδία Συμβουλίων Καταναλωτών, επικουρούμενη από το τμήμα Έρευνας και Ανάπτυξης, να εκτιμήσει τις αλλαγές στις συναρτήσεις ωφελιμότητας των μελλοντικών καταναλωτών. Και προτείνουμε η Εθνική Ομοσπονδία Συμβουλίων Εργαζομένων να εκτιμήσει τις αλλαγές στις μελλοντικές συναρτήσεις παραγωγής, με τη συμβολή τόσο του τμήματος Ε&Α όσο και των βιομηχανικών ομοσπονδιών συμβουλίων εργαζομένων.

- Για επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο προτείνουμε στους αντιπροσώπους των βιομηχανικών ομοσπονδιών συμβουλίων εργαζομένων να συνεργαστούν με αξιωματούχους του Υπουργείου Παιδείας για να εκτιμήσουν τόσο τα οφέλη παραγωγής όσο και το κοινωνικό κόστος της περισσότερης εκπαίδευσης. Προτείνουμε στους αντιπροσώπους της Εθνικής Ομοσπονδίας Συμβουλίων Καταναλωτών μαζί με αξιωματούχους του Υπουργείου Παιδείας να εκτιμήσουν τα

μακροπρόθεσμα προσωπικά οφέλη από την εκπαίδευση. Και προτείνουμε να επιφορτιστεί ο εθνικός νομοθέτης, σε συνεννόηση με το Υπουργείο Παιδείας, να παρέχει στους σχεδιαστές εκτιμήσεις των πλεονεκτημάτων πολιτικής «ικανότητας» της πρόσθετης εκπαίδευσης.

- Στην περίπτωση του περιβαλλοντικού σχεδιασμού, προτείνουμε στους αντιπροσώπους της Εθνικής Ομοσπονδίας Συμβουλίων Καταναλωτών να εκτιμήσουν αυτό που οι περιβαλλοντικοί οικονομολόγοι αποκαλούν «αξία χρήσης» και «αξία ύπαρξης», το οποίο οι άνθρωποι στο μέλλον θα αποδώσουν στις αλλαγές στο φυσικό περιβάλλον. Επίσης προτείνουμε στο Υπουργείο Περιβάλλοντος να συνεργαστεί με τις βιομηχανικές ομοσπονδίες συμβουλίων εργαζομένων για την εκτίμηση των επιπτώσεων των επενδύσεων για την προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση στην παραγωγή — όπου συχνά αυτό που χρειάζεται να γνωρίζουμε είναι οι επιπτώσεις της μείωσης των αποθεμάτων περιβαλλοντικών πόρων στη μελλοντική παραγωγή.

- Συστήνουμε ότι η Εθνική Ομοσπονδία Συμβουλίων Καταναλωτών είναι η καταλληλότερη για να εκτιμήσει την αξία των αλλαγών στην υποδομή για τα νοικοκυριά, ενώ οι βιομηχανικές ομοσπονδίες συμβουλίων εργαζομένων είναι καταλληλότερες για να κρίνουν πόσο θα κοστίσουν οι βελτιώσεις στις υποδομές, καθώς και πόσο θα αυξήσουν τη μελλοντική παραγωγή.

- Στην περίπτωση του στρατηγικού διεθνούς οικονομικού σχεδιασμού, η Εθνική Ομοσπονδία Συμβουλίων Καταναλωτών και οι ομοσπονδίες συμβουλίων εργαζομένων σε διαφορετικούς κλάδους μπορούν να λειτουργήσουν ως χρήσιμα αντίβαρα μεταξύ τους. Προτείνουμε η Εθνική Ομοσπονδία Συμβουλίων Καταναλωτών να

αναλάβει να υποστηρίξει ότι (α) επί του παρόντος, οι «απώλειες νεκρού βάρους», όπως τις αποκαλούν οι οικονομολόγοι, για τους καταναλωτές από δασμούς ή επιδοτήσεις, μπορεί να είναι σημαντικές και ότι (β) τα μελλοντικά «πλεονάσματα παραγωγού» από τη μετατόπιση των πόρων προς τις βιομηχανίες που βιώνουν ταχύτερη τεχνική αλλαγή, μπορεί να είναι μικρά. Προτείνουμε επίσης οι ομοσπονδίες συμβουλίων εργαζομένων σε διαφορετικούς κλάδους να αναλάβουν να υποστηρίξουν ότι ένας δασμός ή μια επιδότηση για τον κλάδο τους μπορεί να δημιουργήσει σημαντικά μελλοντικά πλεονάσματα παραγωγών και αυξήσεις στην παραγωγικότητα, ενώ οι απώλειες νεκρού βάρους για τους καταναλωτές στην παρούσα φάση μπορεί να είναι μικρές. Εφοδιασμένοι με τις εκτιμήσεις για τις απώλειες νεκρού βάρους, τα μελλοντικά πλεονάσματα παραγωγών και τις αυξήσεις παραγωγικότητας που προκύπτουν από αυτόν τον «διάλογο», συνιστούμε στο Υπουργείο Διεθνών Οικονομικών Υποθέσεων να προτείνει δασμούς και επιδοτήσεις για διαφορετικούς κλάδους, συμπεριλαμβάνοντας και ένα χρονοδιάγραμμα για την κατάργησή τους, που θα συζητηθούν και θα εγκριθούν είτε από το εθνικό νομοθετικό σώμα είτε από εθνικό δημοψήφισμα.

Άπαξ και δημιουργηθεί το κάθε είδος επενδυτικού σχεδίου και προσαρμοστεί, εάν είναι απαραίτητο, για να είναι συνεπές με τον περιορισμό της γενεαλογικής ακριβοδικίας, προτείνουμε να συζητηθεί και να ψηφιστεί από το εθνικό νομοθετικό σώμα, ή να τεθεί σε εθνικό δημοψήφισμα, και στη συνέχεια να προσαρμοστεί με βάση τις νέες πληροφορίες που αποκαλύπτουν τα επόμενα ετήσια σχέδια για τον μετριασμό των απωλειών ευημερίας, όπως έχει ήδη εξηγηθεί.

mέta Working Papers

The Centre for Postcapitalist Civilisation's working papers series, mέta Working Papers, publishes peer-reviewed interdisciplinary research that explicitly or implicitly explores aspects of our liminal times, of our transition towards postcapitalist futures — be they dystopian or utopian, or anything in between. We are particularly interested in the exposure of academic works-in-progress to an audience of postcapitalism-oriented thinkers.

It has been noted that it is easier to imagine the end of the world than the end of capitalism, invoking the need for serious reflection on the end of the existing order and a transition to a postcapitalist way of life. Yet the future of the world economy is but one of the aspects of postcapitalism. After all, capitalism itself might be prima facie an economic system, but it has evolved into a comprehensive political, cultural, anthropological and international order. Postcapitalism, however it might evolve, is not merely the modification of an economic system; it will prove to be a new political, cultural, anthropological, civilisational paradigm — a new era indeed. A dystopian one, a utopian one, or anything in between. And the turbulences of the gradual transition are to be witnessed by all. The oligarchic decline of liberal democracy engenders countless variations of authoritarian tendencies; the supply chain of tributes for the global minotaur are increasingly interrupted; novel desiderata for emancipation are articulated; the chasms between megacities and provinces nurture silent, cold civil wars; the emergence of a non-Anglophone, non-Atlantic, non-liberal, non-bipartisan state as the planet's largest economy is just around the corner, overturning a two-centuries-old order; the changes in global demography and geopolitics are vertiginous; climate change is threatening our very existence. Transformations of gigantic proportions radically reshape the world before our very eyes.

With social sciences and the humanities as our main launching pad, disciplines that are of interest to the mέta Working Papers series include, but are not limited to, political economy, political science and international relations, history of ideas, sociology, law, religious studies, innovation and governance, area studies, and so on — provided that the research in question is of relevance to a lato sensu postcapitalist enquiry.

mέta Working Papers welcomes solicited and unsolicited papers in English, Greek, or preferably both, on aspects of the nascent postcapitalist era and follows a single-blind peer review process. The Papers are on-line open-access publications under the Creative Commons CC BY-NC-ND license. An indicative word count would be around 3.500-7.000 words. References should follow the Chicago Style system, either notes+bibliography or author-date. Submissions must include an abstract. Authors must include a biographical note of 60-100 words. The editorial team maintains final discretion over publication of all content. Publication does not entail an endorsement of mέta Working Papers' contents, which reflect the views only of the authors, and mέta cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein. Correspondence and submission: postcapitalism.centre@gmail.com, cc'ing s.mitralexis@metacpc.org, with 'mέta Working Papers Submission' on the subject line.